

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 08-02-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 24-02-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

**INTERNATIONAL JOURNAL OF VOLGA - URAL AND
TURKESTAN STUDIES (IJVUTS), VOLUME 2, ISSUE 3, P. 82 -108.**

**ULUSLARARASI İDİL - URAL VE TÜRKİSTAN
ARAŞTIRMALARI DERGİSİ (IJVUTS), CİLT 2, SAYI 3, S. 82 - 108.**

Mukay Elebayev'in "Uzun Yol (Узак Жол)" Romanında Kırgız Kültürünün İzleri

"Hani Gök Börü? | Qeni Kök Böre? | قىنى كۆك بۆرە"

Onur TARLACI¹

Özet

"Kırgızların Maksim Gorki'si" olarak adlandırılan Mukay Elebayev (1906-1944) Kırgız Türkleri için açlığın, savaşın, rejimin; kısacası zorluğun tüm Türkistan'da sarsıcı izler bıraktığı yıllarda on çocuklu bir ailenin Almakan'dan sonra en büyükleri olarak dünyaya gelir. Anne ve babasını küçük yaşlarda kaybettiği için Mukay Elebayev ve kardeşlerinin koruması amcası Elebes ve yengesi Burmake Ana'ya kalır. Mukay Elebayev'in "Uzun Yol" romanı (1936) yazarın kendi hayatını anlatması, tarihe acı bir tablo olarak yansıyan "Ürkün" olayının yer alması, çağdaş Kırgız edebiyatının ilk romanı olması yönleriyle üzerinde çokça araştırma yapılan önemli bir eserdir. Bu çalışmada tespit ettiğimiz kültürel öğeler açıklama, yazı ve görsellerle konu başlıkları halinde verilmiştir. Manas, Aytmatov, Isık-Köl'den izler taşıyan Kırgız edebiyatı şüphesiz gerek yazılı gerek sözlü anlamda oldukça zengindir. Bu zenginlikler arasında yer alan kültürel öğeler Türk milletinin genetik kodlarını barındırması açısından geçmişe dair izler sunar. Tespit edilen unsurlar da şüphesiz ortak Türk kültür havzasının mirasıdır.

Anahtar kelimeler: Mukay Elebayev, Kırgız kültürü, Uzun Yol romanı, Kırgız edebiyatı, roman.

Mukay Elebayev's in Novel "Long Way (Узак Жол)"

Traces of Kyrgyz Culture

Abstract

The Kyrgyz Turks call "Maksim Gorki" for author Mukay Elebayev. Kyrgyz literature is known for its rich written and oral sources. Mukay Elebayev is the person who wrote the first contemporary novel of the Kyrgyz. This novel, called "Long Way", consists of 27 chapters. One of the most important features of this novel is that it deals with the "Ürkün Disaster". This novel written by Mukay Elebayev is an autobiographical novel. The cultural elements we identified in this article; We have given footnotes with descriptions, texts and images as subject titles. What makes Kirghiz literature rich: the Manas epic, Aitmatov and is the difficult life of the Kyrgyz. In the novel, features of Kyrgyz life are given under the titles. Elebayev started writing this novel in 1934 and published it in 1936. Modern Kyrgyz literature begins with this novel.

Key words: Mukay Elebayev, Kyrgyz culture, Long Way novel, Kyrgyz literature, novel.

¹ Türklük Bilimi Uzmanı, 2020. tarlacionur@gmail.com
Academia.edu adresi: <https://pamukkale.academia.edu/OnurTarlac%C4%B1>

Giriş

Kırgızların Maksim Gorki'si olarak adlandırılan Mukay Elebayev 1906 yılında Isık-Köl'ün Tüp bölgesine bağlı Çon-Taş köyünde dünyaya gelir. Çok küçük yaşında anne ve babasını kaybeden yazar, 1916'daki milli isyandan dolayı akrabalarıyla beraber Çin'e kaçar. 1919'da geri döner. 1921 yılında Karakol'daki çocuk yetiştirme yurduna kabul edilir. Zooteknik yüksekokuluna girer, üç yıl okuduktan sonra o zamanki adı Frunze olan Bişkek'teki öğretmen okuluna başlar ve bu okuldan 1930 yılında mezun olur (Küçükmehtetoğlu, 2016: 37).

Eğitimini 1926 yılına kadar devam ettiren yazar, aynı tarihte Kırgızistan'da zamanın en saygın ve büyük enstitüsü olarak kabul edilen Bişkek şehrindeki Merkez Eğitim Enstitüsüne kaydını yaptırır. Eğitim fakültesinde Rus, Batı ve Kazak edebiyatıyla tanışır, zamanının çoğunu okumakla geçirir. O dönemde kurulup sonradan *Kızıl Uçkun* adını alan edebiyat derneğinin kurulmasında öncü rol üstlenir. *Kızıl Uçkun Edebiyat Derneği*, daha sonraları *Kırgızistan Yazarlar Birliği*'nin çekirdeğini oluşturması açısından oldukça önemlidir. Bununla birlikte ilk ve tek Kırgızca gazete *Erkin-Too*'da şiir ve makalelerini yayınlatır, ayrıca burada muhabir olarak görev yapar. 1930 yılında öğrenimini tamamlar ve *Kızıl Kırgızistan* gazetesinde muhabir olarak çalışmaya başlar. Elebayev'in ilk hikâyeleri bu gazetede yayımlanır.²

Yazar 1934 yılında *SSCB Yazarlar Birliği*'ne üye olarak kabul edilir. Yazara burada Yazarlar Birliği Kartı da verilir.

² http://www.kardeskalemler.com/ekim2011/mukay_elebayevin_hayati.htm

Yazarlığı ve şairliği yanında usta bir çevirmendir kendisi: N.Gogol'dan *Kaput, Ölü Canlar*; L.Tolstoy'dan *Hacı Murat*; D.Furmanov'dan *Kızıl İhraç, İsyar*; A.Puşkin'den *Hanın Ölen Kızı İle Yedi Kahramanın Masalı* adlı eserleri ve bunlarla beraber M.Gorki, V.Mayakovski, L.Franko ve A.Surkov'un bazı eserlerini Kırgız Türkçesine çevirmiştir.

Yazarın, üzerinde çalışma yaptığımız eseri hakkında Kırgızların büyük yazarı T.Sıdıkbekov “Edebiyat okurunun dikkatini çeken, kitap raflarında yerini alan *Uzak Col (Uzun Yol, Mukay Elebayev, 1936), Ken Suu (Geniş Su, T.Sıdıkbekov, 1939) ve Kanıbek (Kanıbek, K.Cantöşev, 1939) romanları, 1934 yılının ilk aylarından itibaren yazılmaya başlamıştı. Bunlar, Kırgız Sovyet Edebiyatı tarihindeki ilk romanlardır.*” demiştir.

Modern Kırgız edebiyatında nesir türlerinin oluşma yıllarında yazarlar daha çok otobiyografik eserler vermişlerdir. Mukay Elebayev'in *Uzak Col*³ romanı da otobiyografik bir romandır. Yazarın mensur eserleri arasında *Uzak Col* romanının özel bir yeri vardır. Yazar bu romanını 1934 yılının Ocak ayında yazmaya başlayıp, 1935 yılının Ekim ayında tamamlar, 1936 yılında ise yayımlar. Elebayev bu eserini özellikle “romanın birinci kitabı” olarak vasıflandırır. Bu ise müellifin ikinci kitabı yazmayı da planladığını gösterir. Romanla ilgili ilk değerlendirmeyi yapan yazar K. Malikov “*Tarihi roman tarzına benziyor.*” demiştir.⁴

Roman, tarihi bir olayı yani 1916 yılında yaşanmış ayaklanmayı, bir ailenin hayatını olduğu gibi anlatan bir eserdir. Yazar, eserinde halkı ezerek ve sömürerek yaşayan Çarlık Rusya'sı ve iş birlikçi yerli zenginlerin portresini net bir şekilde ortaya koyar. Romanın başkahramanı kendisidir. Elebayev eserde kişilerin isimlerini değiştirmeden vermeyi tercih etmiştir.

³ Bu çalışma yapılırken şu kitap esas alınmıştır: Mukay Elebayev, *Узак Жол (Uzak Col)*; (Çev. Mayramgül Dıykanbayeva; Uzun Yol, Bengü Yayınları, Ankara, 2015.

⁴ Malikov K.- *Uzak col tuuarлуу Kızıl Kırgızstan/ Malikov K.- Uzun Yol Romanı Hakkında*, Kızıl Kırgızistan Gazetesi 4 Kasım 1937 sayısı.

Elebayev sözlü edebiyat ürünlerini de yayınlayıp halkın hizmetine sunma faaliyetleri yürüten bir yazardır. 1937-1939 yılları arasında Kırgızistan Devlet Matbaasında edebiyat redaktörü olarak görev yapar. Bu görevi sırasında Sarinci-Bököy, Kococaş, Kurmanbek, Er-Töştük gibi Kırgız destanlarını yayımlar, Kırgız atasözlerini derleme işini yürütür. Elebayev, folklorik malzemelerin bir milletin hazinesi olduğunu ve bunları yayımlayarak halka sunmak gerektiğini belirtir.⁵

Atasözleriyle ilgili 29 Haziran 1940 tarihli günlüğünde şöyle der:

Atalarımızın, yüzyılların derinliklerinden günümüze taşıdığı sözlerini toplayıp bastırmamız gerekmektedir. Bu konuyla ilgili olarak resmî makamlarımızın bugüne kadar hiçbir şey yapmamış olması affedilemez bir hata teşkil etmektedir. Atasözleri bir milletin hazinesi değil midir?⁶

Edebî kişiliği

Elebayev, hayattaki en büyük arzusunun eğitim görmek ve iyi bir edebiyat adamı olmak olduğunu her fırsatta belirtir. Yaşam mücadelesi verdiği yıllarda bile okuma, yazar, şair olma arzusunu hiç yitirmez ve hep bunun mücadelesini verir. Nitekim bir edebiyat adamı olmasına etken olan sebep anlamında söylediği şu söz oldukça çarpıcıdır:

Ben uzaktaki ak karlı dağların arasında doğmuş bir Kırgız evladıyım. Her ne kadar deha olarak doğmasam da hayatımda gördüklerimden ve başımdan geçenlerden aldığım tesirle bunların çoğunu yazmadan edemedim.

⁵ <https://www.ayb.org.tr/index.php/yayinlarimiz/270-zor-zamanlar>

⁶ http://www.kardeskalemler.com/ekim2011/mukay_elebayevin_hayati.html

Elebayev kısa ömrüne bir de roman sığdırmış bir yazardır. Üstelik bu roman Elebayev'in ve çağdaş Kırgız edebiyatının ilk romanıdır. Yazarın ilk önce "Önceki Günlerde" daha sonra "O Günlerde" adını vermek istediği *Uzak Col*, 1936 yılında Semerkant şehrinde yayınlanır. Mukay Elebayev, *Uzak Col*'u yazmaya 1934 Ocak ayında başlar ve 2 Kasım 1936 yılında bitirir. Roman 1916 yılındaki Kırgız Türklerinin, Rus Çarı'na karşı ayaklanması ve akabinde halkın Çin'e göç edişini anlatır. Romanda anlatım, yazarın kendi ailesi ve yakın çevresi ekseninde dile getirilir. Eser, tarihî roman hüviyetine sahiptir. Romanın olay örgüsü, konusu bizzat Kırgız hayatından alınır. Yazar romanda sadece ailesi ve kendi başına gelenleri değil, aynı zamanda o dönemde Kırgız halkının tarihi, sosyal durumunu, başına gelen felaketleri, yaşadığı zorlukları realist bir anlayışla eserinde işler. Hüzünlü olaylar, trajik hayatlar, azap çeken insanlar ustaca anlatılır. Roman 27 bölümden oluşur, her bölüm arasında bağlar mevcuttur.

Romanın önemli bir kısmında Isık-Köl civarındaki halkın hayatı, Rusların Kırgızlara yaptığı zulüm ve cefa tasvir edilirken romanın diğer kısımlarında Rus Çarı'na ve yerli yöneticilere karşı ayaklanan Kırgızların yenilip Çin'e kaçışı ve Çin sınırları içinde ezilişi, bir süre sonra da

memleketlerine dönen halkın *Uzak Col*'unun tablosu çizilir. Romana neden bu ad verildiği ise bu cümlelerin içerisinde cevap bulur.⁷

Yazar, romanda halkı ezerek ve sömürerek yaşayan Çarlık Rusya'sı ve iş birlikçi yerli zenginlerin portresini net bir şekilde ortaya koyar. Satırlarda pek çok kültürel ögeyi

⁷ http://www.kardeskalemler.com/ekim2011/mukaj_elebayevin_hayati.htm

bulmamızın mümkün olduğu bu eser Kırgız coğrafyası ve Türkistan'ın 1900'lerinin ilk yarısını yansıtmaya yönüyle de dikkate değerdir.

Burada Ürkün olayını kısaca özetlemek yazarı, dönemi ve çalışmayı anlamak adına faydalı olacaktır:

Kırgızistan'daki 1916 Milli İsyanı (Ürkün Hadisesi)

2. Dünya Savaşı'nda Rusya'nın ağır kayıplar vermesi sonucu, Çar yönetimi 19-43 yaş arası erkekleri askere alma kararı çıkarır. Bu karar bütün Türkistanlılarda olduğu gibi, Kırgız topraklarında yaşayan Kırgızlar tarafından da tepkiyle karşılanır. Zaten ağır vergiler ve baskıcı idareciler sebebiyle ezilen halk, 1916 yılında tarihe kanlı "Ürkün" hadisesi olarak geçen, isyan harekâtını başlatır. Çarlık yönetimi çıkan ayaklanmayı çok kanlı bir şekilde bastırmıştır. İsyân sonrasında 168.000 kişi Sibiry'a sürülmüş. 300.000'den fazla Kırgız ve Kazak hayatlarını kurtarmak için Çin topraklarına kaçmıştır (Gömeç, 2003:171).

Çin'e kaçan 300.000 kişinin yarısı açlık, hastalık ve soğuk sebebiyle dağlarda ve yolda ölmüştür. Çar askerleri, kaçan halkı Çin sınırına kadar kovalamış, önlerine geleni ateş ederek öldürmüştür (Şahan, 2016: 164).

Ürkün olayını kısaca verdikten sonra kültürün tanımına bakacak olursak;

İnsanın düşünen hayvan olarak değil de, simgesel hayvan olarak tanımlanması (Cassirer, 1980: 34), kültür felsefesinin öne çıkan sorunlarını yeni bir bakış altında okuma fırsatını sağlamaktadır. Cassirer için insanda doğuştan bulunan simgesel dizge, kaçınılmaz olarak doğadan ve diğer canlılardan farklılaşmasına sebep olacaktır. Simgesel dizge ile insan, ilk evi olan verili doğanın yanında ikinci bir ev, kendi kendinin inşa ettiği simgesel evi kurar. Kültür, insanın simgesel evidir ve kültürün bir ilerleme olup olmadığının cevabına kültürün doğa ile karşılaştırılmasında değil, simgesel evdeki değişime ve gelişime bakılarak ulaşılabilir (Cassirer, 1980, s. 33-34).

Romanda da sıkça geçen çadır hayatı aslında Kırgızların o dönemdeki sosyo-kültürel ve ekonomik tablosudur.

Çadır kültüründen izler⁸

*** Bozüy (Çadır)**

Keçeden yapılır. "Bozüy", soğuk, sıcak, yağış durumlarında dayanıklı ve koruyucudur. İçi kışta sıcak, yazda serindir. Kurulup taşınması kolay olup göçer halk için her an istenildiğinde

⁸ Çalışmamız boyunca verilen görseller romandan alınmamış, makale yazarı tarafından Genel Ağ'dan bulunarak eklenmiştir.

kurulabilen bir evdir. “Bozüy”ü oluşturan ağaç sırıkları, keçe ve ip ana malzemesidir. Çeyrek asır dayanıklı olan Bozüy büyüklüğüne göre dört, altı, sekiz, on iki kanat olur. Ya da “uuk” denilen kubbesinin sırıklarına göre “50, 70, 80, 100 başlı” diye de adlandırılır. “Kerege” ise kubbe bölgesindeki eğrilmiş sırıklardan yere kadar olan eğri ağaç duvarlardır. Uuk ve kerege, Bozüy’ün kaburgasını oluşturur. Çoğunlukla kayın ağacından yapıldığı görülür. Geleneğe göre Bozüy’ü kadınlar diker. Erkekler sadece tündük bölümünü üste yerleştirmeye yardımcı olmaktadır. Tündük bozüylerin üstünde baca misali pencere yeridir. İçeriye hem ışık girer hem de üstten temiz hava girer. Kırgızistan bayrağının da ilham kaynağı olan bu tekerlek şeklindeki göğü gösteren yere Kırgız Türkleri “tündük” der. Kırgızistan bayrağı; kırmızı döşeme üzerinde sarı alevli 40 kollu bir güneş şeklindedir. Güneşin ortasında geleneksel Kırgız çadır- ev (Bozüy) şeklindeki Tündük adı verilen yukarıdan pencere bulunur. Bozüy’de eşik denilen kapıdan girişte sağ tarafta mutfak, sol tarafta oturma yerleri bulunur.⁹

Bizim çadır obadan biraz uzakta, tek başına, siyah ve eski olanı (sf. 7).

Burmake Ana, beni aşağıda bulunan çadırlardan birine, bir çorbalık buğday istemek için göndermişti. Benim gittiğim çadır, alçak bir ahırın yanında bulunan eski, siyah bir çadır. Geldim. Burnu büyük yaşlı bir kadın ocağın sönmüş ateşindeki koru yaymış, onunla ısınmaya çalışıyordu (sf. 8).

Mezar gibi yalnız çadır! Biz hastalanıp yatağa düştüğümüzden beri bize gelip giden de olmamıştı (sf. 10).

Ailecek evinde, ocağın etrafına toplanarak ateşte ısınmak için sıkışmış oturuyorduk... Kırgızların evinde insanın önü ısınıyor, arkası üşüyor, dedi (sf. 35).

⁹ (<http://www.brandacadir.net/genel/turklerde-cadircilik/>)

Beyşembi bizim çadırı Karkıra'ya götürünce, kendimize geçici olarak küçük bir çadır yapmıştık. Ocağın kenarına dizilmiş, akşam carmamızı içmek için oturmuştuk (sf. 46).

*** Tündük**

Tündük, bozüylerin üstünde baca misali pencere yeridir. İçeri hem ışık girer hem de üstten temiz hava girer. Kırgızistan bayrağının ilham kaynağı olan bu tekerlek şeklindeki göğü gösteren yere Kırgız Türkleri *Tündük* der.

Karnımızı doyurduğumuza şükür deyip dışarı çıktık. Caparkul'la karşılaştık. Onun da kısa kabanından başka bir şeyi yok. Neden geldiğini anlayınca 'Burada yer yokmuş. Şuradaki çadıra gidelim' dedim. Gösterilen çadıra vardığımızda tündüğünü kapatmış, yatmışlardı (sf. 150).

Konargöçerliğin yer yer devam ettiği Kırgızlarda çadır hayatı önemli bir yer tutar. Satırlarda gördüğümüz üzere romanın başkahramanının daha doğrusu yazarın yaşadığı evin eski olmasının yanında burada yoksulluğu görmüş ve yaşamış biri olduğunu gösterir. Bozüyde ateşin etrafında kımız ya da carma içen Kırgızların gece olunca bozüyün tepesindeki tündüğü kapattığını görmekteyiz.

Kırgız Türkleri gibi bugün Toros'un eteklerinde yaşayan Yörükler çadır geleneğinin Anadolu coğrafyasında en belirgin devam ettiricileridir.

Kırgız oyun kültüründen izler

*** Toguz Korgool**

Dünyada Mankala, Moğolistan'da Eson Korgool, Kazakistan'da Tokuz Kumalak veya Dokuz Kumalak adıyla; Türkiye'nin değişik yerlerinde Mankala, Mangala, Kale, Altiev, Pıç, Meneli

Taş, Evcik, Mereköçtü, Mellegayası ve benzeri farklı adlarla bilinen, çoğunlukla çobanların oynadığı çok eski bir Türk zekâ oyunudur.

Korgool, keçi pisliği demektir. Oyun, yere kazılan veya ağaca oyulan kuyulardaki taşların birbirlerine aktarılması şeklinde oynanır. Karşılıklı dokuzar kuyu ve iki oyuncunun iki ana haznesi ile toplam 20 haznedan oluşan oyun tahtasında her oyun kuyusundaki dokuzar taşın belli bir stratejiye dayalı olarak saat yönünde kuyulara aktarılmasıyla devam eder. Sonuçta hangi oyuncu daha çok Korgool almışsa o, oyunu kazanır.

Avlunun bir kenarında atımızın ahır, onun yanında ot ve yem döküntüleri. Bir de Bekkul'la toguz korgool oynamak için kazdığımız çukurlar vardı. Bu çukurlardan biri toprak dolduğundan kaybolmak üzereydi¹⁰ (sf. 10).

* *Taş atma*

Kuzular ağaçlar arasında görünmez olmuşlardı. Biz ise kenarda tepeden aşağıya doğru taş atma yarışı yapmaya başladık. Ben iki kere onu geçtim (sf. 12-13).

Oyun kültüründen de anladığımız üzere Kırgızlar zekâ oyunlarına ve fiziki güç gerektiren oyunlara önem vermişlerdir. Bugün de Kırgızistan'da at zerinde oynanan çeşitli oyunlar vardır. Taş atma oyunu ile benzerlik gösteren aşık oyunu Kırgız Türkleri tarafından bugün canlı bir şekilde korunan oyunlar arasındadır.

Yiyecek-içecek kültürü dair izler

* *Kavut*

Soğuktan korunmak ve soğuk havanın etkisini azaltmak için hazırlanan bir yemek türü. Buğday, darı, nohut, çavdar, arpa, küncü, melengiç, bulgur ve tarhana gibi tanelerden yapılır.

¹⁰ <https://www.youtube.com/watch?v=whDr6hQuCF4>

Bir çevrim kavurgalık saca veya tavaya konulup alevli ateş üzerinde sallanarak, sacda ise süpürge veya benzeri bir aletle devamlı karıştırılarak, pembeleşinceye kadar kavrulur. Kavurğa, eskiden köylerde kış gecelerinde hemen hemen her evde yapılırdı. Gece sohbetlerinde eğlencelik olduğu kadar, okula veya hayvan otlatmaya giden çocukların ceplerine de konulurdu.

Keşke karnınız iyice doysaydı çabucak iyileşirdiniz. Ne yapayım? Allah da gariban ve fakire acımıyor mu ki diyordu, Burmake Ana. Zorluklarla dolu dünyada tek varlığımız bir tabak kavuttu. Burmake Ana onu iktisatlı kullanarak arada bir suya karıştırıp kaynatıyor, yaşlı zayıf elleriyle bize içiriyordu. Ancak bu bizi doyurmuyordu (sf. 10).

Bugün hepimiz evdeydik. Öğlene doğruydu. Elebes Amcam 'Günde bir kere sıcak bir şeyler içmezsem vücudum kuruyor.' diyerek her zamanki vaktinde ucu kırık siyah çaydanlıkta çay demletir, her gün bu vakitlerde kavut katarak içer terler, kendine gelirdi (sf. 50).

Deminden beri hepimizin umutla beklediği yemek işte bu. O zamanlar bizim en değerli yemeğimiz kavuttu... Arada bir Elebes Amcam bizim avucumuza da birer kaşık kavut verirdi (sf. 50).

* *Carma*

Öğütülmüş buğday ya da arpadan yapılmış içecek.

Ortalık biraz yatışınca yanımdaki genç küreğinin üzerine sıkı sıkı basarken bana yandan bakarak: 'Susadım, carma içsek nasıl olur? dedi, yavaşça (sf. 41).

Beyşembi bizim çadırı Karkıra'ya götürünce, kendimize geçici olarak küçük bir çadır yapmıştık. Ocağın kenarına dizilmiş, akşam carmamızı içmek için oturmuştuk (sf. 46).

*** Kımız**

(Kırgız Türkçesi: кымыз), kısrak sütünün fermante edilmesiyle elde edilen geleneksel içecek. Türkistan bozkırlarında yaşayan Türkler ve Moğollar arasında önemli bir içecektir. Süt şekerince zengin olan kısrak sütünden imal edilen kımız, Türklerin kadim içeceği.

Çonkol, Kırgızların yemeklerine alışmıştı. Önüne semiz bir kuzu eti geldi. Etin yanında yağda pişirilmiş ekme ve kımız da vardı (sf. 41).

* *Tokoç*

Yağda pişirilmiş ekmek.

Bekkul beni görür görmez daha yaklaşımadan:

- *Biz Başarin'in evinde tokoç yedik, diye müjde verdi.*
- *Ne götürmüştünüz dedim.*
- *Böğürtlen.*
- *Ne kadar tokoç verdi, dedim merakla."*

* *Tuzlanmış et*

Yemekler azdı. Bize doğru düzgün yemek vermiyorlardı. Bir gün öyle canımıza tak etti ki, çadırdaki direklere asılı duran etlerden kesip alarak ateşte pişirip yedik. Yatma vaktiydi. Çadırın içindeki üç direkte tuzlanmış etler asılı duruyordu. Yarı don haldeydi. Camat

çizmesindeki sakladığı bıçağı çıkarıp etlerin uçlarından kesip alırken bana bakarak: 'Cimri kadın bunlardan bütün bir kış boyu bir dilim bile vermedi.' dedi (sf. 99).

Yeme içme canlı devamlılığını sağlayan birincil faktörlerdendir. Yoksulluğun tüm çıplaklığıyla ortada olduğu Türkistan ve Elebayev'in köyünde bir insanın tıka basa karnının doyduğu çok rastlanan bir durum değildir.

Et ve kıymız bugün de Kırgızlar için vazgeçilmezdir. Fakat o dönemde bugünkü gibi yemekten zevk almak amacıyla değil, açlıktan ölmek için bunlara ihtiyaç duyulmuştur.

Giyim-kuşam kültürüne dair izler

*** Eleçek¹¹**

Bu, öylesine derin bir düşüncedir ki; Eleçek sadece kadınların başını kapatmaları ya da soğuktan korunmaları için değildir. Eleçek, yeni doğan bir bebek için hemen oracıkta kundak bezi yapıldığı gibi sahibi ya da ölen biri için de kefen olarak kullanılır. Yani Kırgız Türk'ü kadınlar doğacak bebekleri için kundak bezini de öldükten sonra sarılacakları kefenlerini de yanlarında taşır. Bu durum bize Kırgızların ne derece zengin bir hayat tecrübesine sahip olduklarını göstermede küçük bir örnek olarak yeter. Bunlar, pek çok kültürel zenginliğin ve fikri olgunluğun Kırgızlarda ne derece kuvvetli olduğunun göstergesidir.

Benim girdiğim ilk odada yeşil renkli kaftanını üzerine örtmüş bir hanım oturuyordu. Başında büyükçe bir eleçek vardı. Bu bayanın evin hanımı olduğunu anladım (sf. 15).

Ressam Tacigül Küntüz'e ait bir yağlı boya 60x80 çizimi.

¹¹ <https://www.youtube.com/watch?v=kkjyzcOJAZs>

* *Boz kalpak*

Kırgız kalpağı, ilk bakışta sıradan, sıcakta güneşten, soğukta rüzgârdan koruyan ince bir baş giysisi olarak düşünülebilir. Oysa kalpağın her rengi her motifi bir şeyleri anlatır. Kalpak birbirine denk gelen aynı dört kenardan oluşur. Her kenarı insan hayatının dört kaynağı su, hava, ateş ve toprağı anlatır. Tam önündeki simetrik motif Manas motifi adına sahiptir. Dört kaynağın birleştiğı yerden çıkan çizgiler ışığı anlatır ve insanın beynine akıl, kuvvet verir derler. Kalpağın beyaz rengi masumiyeti, tazeliğı sembolize eder ve beynin yani insanın düşüncesinin de kirliliğini ifade eder. Kırgızlar çocuğuna 13-14 yaşına gelene kadar yeşil kenarlı kalpak giydirerek çocuğun doğayla yeni tanıştığını söylemek isterler. Sonra kırmızı kenarlı kalpağına geçerler. Kırmızı kenar delikanlının artık evliliğıne hazır olduğunu anlatır. Ve başka köyden gelen kırmızı kenarlı kalpak giyen delikanlıyı görünce yengeler kızları saklamaya başlamışlar. Yani delikanlının kendisine eş aradığını hemen herkes anlamış. Sonra erkek yeni evlendiğinde gelin tarafı on siyah kenarlı kalpak giydirir. Köyün saygıdeğer nüfuzlu adamına köylüler bembeyaz kalpak giydirir ve ona her yerde her zaman yer verilir, saygı gösterilir. O adamın çok sabırlı ve adil olduğu düşünülür. Halk başkanları ise “Bakay” kalpağını giyerler. O kalpağın ucu sivri ve kalpaktaki mücevherlerle işlenmiş motifin güzelliğı onun ne kadar kuvvetli, zengin ve akıllı olduğunu anlatır. Sadece giysi olarak değil küçük hediyelik eşyalar şeklinde de üretilir. Bu nedenle eskisi kadar şık ve fonksiyonel kullanılmasa da tören ve düğünlerde takılır. Onun için kültürümüzün bir parçası olan kalpak henüz önemini kaybetmemiştir. 2011 yılından itibaren her yıl Kırgızistan’da 5 Mart’ta “Kalpak Günü” olarak kutlanır.

“Asmanda carık körsön cıldız dep bil, Ak Kalpak kiygenderdi Kırgız dep bil” (Gökyüzünde aydınlık görsen bil ki yıldızdır, Ak Kalpak giyen görsen bil ki Kırgız’dır.” (Tarlacı, 2018: 108).

O geldiğinde vakit epey ilerlemişti. Başında yırtılmış boz kalpak, üzerinde uzun siyah kaftan, ayağında ise alçak tabanlı Kaşgarlılara özgü çizmesi vardı. Bu ayakkabı onun Kaşgar'da kaldığının kanıtıydı (sf. 21).

Bir tek başındaki, kuzu derisinden yapılmış Kırgız kalpağı vardı. Bu sefer askere alınanların hepsini bu şekilde giyindirmişler. Bu, Kırgızlardan alınan asker olduğunun işareti gibiydi (sf. 31).

*** Tebetey**

Kuzu postundan yapılmış kışın giyilecek erkek baş giysisi. Tebeteyi eskiden genelde elli yaş üstü erkekler takardı. Bu başlık kış mevsiminde giyilmekteydi. Eskiden halk ve çobanlar koyunun yünlü derisinden Tebeteyler giyerken, kağanların sansar kürkünden, orta sınıf yöneticilerin ise tilki kürkünden yapılmış Tebeteyler giydiği bilinmektedir (Abramzon, 1971: 125). Tebeteyler değerli kürklerden dikilir. Bu kürkler yaklaşık 20 cm yüksekliğinde baş çevresine göre ayarlanmış dikdörtgen parçadan oluşur. Üstü kare şeklinde olup genellikle siyah renkli kadife kumaştan dikilir, kumaşın üzeri geometrik şekiller verilerek dikişleriyle süslenir. Sıcak tutması için iç kısmı kapitone kumaş ile astarlanır. Tebetey günümüzde yalnızca özel günlerde değil günlük hayatta da halen Kırgız erkekleri tarafından giyilmekte ve kabul görmekte olan geleneksel bir başlıktır.

Colaman'ın az önünde olup bitenlerden haberi bile yoktu. O, ağzını yüzünü olabildiğince kapatmış tebeteyini gözüne kadar indirmiş, yere bakarak geliyordu.

Bağırdım ya! Tebeteyini gözlerine kadar indirmişsin, beni duymadın. Üç tane kurt vardı. Ben bağırdıktan sonra biri kaçtı... (sf.108).

Müzik kültürüne dair izler

Her milletin kendine has tınısı, ezgisi vardır. Türkler için ise doğanın sesleri, gırtlak müziği, şaman ayinleri esnasında mırıldanılan sözlere katılan ahenk müziğın Türkler için değer verilen bir sanat olduğunu gösterir.

Beşsembi ile ben öğlene doğru odun getirmek için kahverengi öküze binerek dağa gittik. Giderken her zamanki gibi Beşsembi bağırarak şarkı söylüyor. Böyle durumlarda tekrar tekrar söyleyeceği bir şarkısı vardır. Bu şarkı benim kulaklarıma da sinmişti:

“Güzele güzel derlermiş,
Güzelliği yok olsun.
Âşık edip kendine çile çektirir.
İyiye, iyi derlermiş,
İyiler de yok olsun,
Yalvartır çile çektirir... (sf. 33).

Kendimi özgürlüğe ulaşmış biri gibi hissettim. Az ileride Kızıl Çor Çon Kurman:

Aksu'nun başı balgındı,
Ak Baytal, Kensu serindi.
Söylemeden edemem,
Âşıklıktan derdimi (sf. 52).

Kadının oğlu bize eğlence olurdu. Bazen öküzüne binip giderken Camat ve ben onun önünü keser şarkı söyletirdik. Çocuğun dört beş tane şarkısı vardı:

Aniden geldim ben bu mekâna,
Fakirler köle oldu birer zengine.
Yetimler, dullar kaldılar arada,
Biz kaldık bu sene ıssız ovada... (sf. 100).

... Camat da onlarla beraber 'Kırgızca söyle.' dedi bana bakıp gülümseyerek. Hepsini bastırınca yapacak bir şey kalmadı, bir şeyler söylemeye çalıştım:

Gözlerimin ferisi kaçtı,
Güzel günler gelecek mi?
Kime söylerim, kim dinler,
İçimdeki dertlerimi.
Her birimiz bir tarafta,
Şaşırıp kaldık her yerde.
Böyle çaresiz kalınca,
Kimden gelir bize fayda? (sf. 101).

Caparbek'in bozkırı yankılatarak söylediği hem hüznün hem şevk dolu ezgileri, kalplerimizin çarpmasını hızlandırıyordu. Caparbek genelde Kırgızca türküler söylerdi:

Heey, hey,
Sarı kaftan içinde,
Terlesin yiğit ölmesin.
Birini birine kırdırıp,
Niye yaratmış insanı...”

Bu türkülerin bazıları insana mutluluk veriyor gibi olsa da, aslında onun içindeki dertleri dile getiriyordu. Caparbek türküsünü söylemeye başlayınca hüznümüz aynıymış gibi gelirdi. Başka bir türküde:

Ak pelin kuuray¹² dağda var.

Ak renkli koç sürüde var.

Karşıma çıkacak talih yok,

Benim gibi garip nerede var? derdi.

Müzik, içerisinde bir milletin acılarını, sevinçlerini, tarihini, geleneklerini, yüreğinin tam ortasından geçenleri farklı tımlarla dile getirdiği büyük bir hazinedir.

Kalıp sözler, dua ve bedduaaya dair izler

Burmake Ana olayı anlayınca ‘tek inekle öküzümüze göz dikiyorsan, çoluk çocuğunun gününü görme. Yetimlerin vebali uyutmasın inşallah.’ diyerek beddua üzerine beddua etti. ‘Atlar tepişir, arada eşekler ezilir. (Эки дөө кагыуца, орто жерде кара чымын кырылат) dedikleri gibi karnı tok insanların yaptıklarını aç insanlar çekiyordu) (sf. 37).

Burmake Ana ‘şu kâfire biraz daha ilave etsene!’ dedi, Canımcan’a bakarak. Canımcan sinirlenerek yerinden kalkıp suyu üzerine çıkmış carmadan süzgeçle alır gibi yaparak ‘Al gözü kör olasıca!’ diye Bekdayır’ın kâsesine doldurmuş gibi yaptı. Peşinden de ‘Geberip gidesiceler, bunlar köpek canlılarmış! Allah bunları neden görmüyor?’ diye beddua saydırdı (sf. 83).

Gece sığırımızı çalmışlar! Gece avluda nöbet sırası Canımcan’daydı. O bir ara çocuğunu emzirmek için içeriye girmiş, çocuğunu emzirirken beşiğe dayanarak uyuya kalmış. ‘Deve girse gözükmez’ bir tepenin üzerine yerleşmiştik (sf. 87).

Fazla içmeyin hasta olursunuz, diyor delikanlı bize. Suyu doyduktan sonra kenara çekilen Burmake Ana: ‘Allah ömür versin, hayatında hiç kötülük görme oğlum! Biçare gariplerin sevabını aldın’ diye dua etti (sf. 88).

İşten her dönüşümde kardeşimi bozarmış damın duvarına yaslanarak yalnız kalmış kuzu gibi sürekli ağlarken görmek artık canıma tak etmişti. Yarama tuz basılmış gibi içimi çok kere acıtmıştı. Üzüntüm yüreğimde nasır bağlamıştı... (sf. 111).

Belki bu da Bizim Isık-Köl’ü arzuladığımız gibi Urumçi ve Kulca’ya ulaşmak için can atıyordur. Herkesin dileği kendine kutsal (sf. 151).

Kalıp sözler içerisinde dua, beddua, deyim, atasözü gibi dil zenginliklerini barındıran türdür. Romanda özellikle Burmake Ana’nın söylediği dua ve beddualara sıkça rastlarız.

¹² İçi kof bir bitkidir.

Kap kacağa dair izler

* Çanaç

Halk ona açgözlü Karpık, kımızını kışkandığı için çadırını halktan uzağa kuruyor, derlerdi. Halkın dediğı kadar vardı. Çadırını halktan biraz uzağa kurar, kısıraklarını sağar, her gün elde ettiğı iki üç çanaç¹³ kadar kımızı atına yükleyerek güneyde kurulan Karkıra pazarına götürür satardı (sf. 39).

Eski devirlerde at ile uzun mesafelere gidileceğı zaman kişi yanına içi kımız dolu çamaç alırdı. Kırgız edebiyatı metinlerinde çokça tasvir ifadelerde kullanılmıştır.

At ve koşum takımlarına dair izler

* Kamçı

Allah'ın cezası köpek, seni şimdi burada öldüreceğim diyerek yerinden kalkıp girişte asılı duran kamçısına yöneldi (sf. 51).

¹³ Kımız koymak için büyükbaş hayvan derisinden yapılmış bir tulum.

At, çağlar boyunca savaşlarda, avlanmada (bürküt avcılığı gibi), oyunlarda (gökbörü, oğlak çekiş, okçuluk gibi) kullanıldığı gibi günlük hayatın olmazsa olmazlarından olmuştur. Bugün de hâlâ bozkır yaşamını devam ettirenler için at önemini korur. Atın böylesine önemi varken elbette at ile ilgili söz varlığı da dil ve edebiyata yansımıştır. Türkmen Türklerinde Ahal Teke adı verilen at adeta Türkmenistan'ın simgesi gibidir. Kırgız Türkleri at üzerinde oynanan oyunları en canlı devam ettiren Türk boylarındandır. Kırgızistan'da atın koşum takımları gerek ihtiyacı karşılamak gerekse süs maksadıyla hediyelik eşya olarak satılır. Bunlardan biri de kamçıdır. Ciddi bir süslemecilik snatı ile yapılan kamçı ve koşum takımları vardır.

Bitki kültürüne dair izler

*** Sırganak**

Bu bitki Türkiye Türkçesinde Deniz İğdesi, Deniz Akdikeni, Toparлак Dut Çalı; Kırgız, Başkurt ve Tatar Türkçesinde Сырғанак (sırganak) olarak geçer. Bu bitkiden Gılgamış Destanı'nda bahsedilmiş, tarihte hekimliğin yanı sıra ordu ve atların beslenmesinde kullanılmıştır.

Bu yörenin dağları yüksekti, bundan dolayı kışın otlarını sırganak yapıp taşıyorlardı. Sırganak toplanarak bir yere yığılmış otların üstüne çıkıp dirgenlerle bir miktar koparıp iplerle bağlanan kısmına deniliyordu...

Elimdeki dirgenim ile sırganacağımın ipini sıkıca tutup o yükseklikten kendimi bıraktım. Aşağıya doğru hızla kayarken kışım olabildiğince üşüyordu (sf. 77).

* Çıgdan

Ben yaklaşık 'Burmak Ana bir kap buğday versin!' diye beni gönderdi, dedim, yaşlı kadının yüzüne bakmadan. Yaşlı kadın bir anlığına çıgdan¹⁴ tarafına bakar gibi yaparak 'Yok.' dedi (sf. 8).

* Ravent kökü

Siroz ve vereme, bağırsak tembelligine, sindirim sistemini düzene koymaya, iştah açmaya, uyarıcı olarak, mide-bağırsak gaz ve şişkinliklere, karaciğer hastalıklarına, egzamaya, sedef ve kurdeşene, romatizmaya, siyatik ve mafsal ağrılarına, kulunçlara ve kuvvet vermeye iyi gelir. Müshil olarak da kullanılır.

Ruslara dağdan ravent kökü toplayıp getirirseniz size ekmek verirler, dedi:

- Ravent kökü nerede oluyor? dedik. Iymankul ve ben geleceğimizi ravent köküne bağlayarak köknar kaplı dağa doğru yola koyulduk. O, göğe yükselen tepelere gidiyorduk! (sf. 116-117).

Doğayla içiçe olan Türkler bilhassa tıbbi durumlar için bitkilerden faydalanmıştır. Bunun dışında yemek yapımında da bitkilerden faydalanılmıştır. İçerdiği kök boya sebebiyle de özellikle dokuma alanında en gerekli malzeme olmuştur.

Sonuç

Bugün çağdaş Kırgız edebiyatının ilk romanı olarak ele alınan ve yazarın kendi hayatından izlere sıklıkla yer verdiği Uzun Yol (Uzak Col) romanı Kırgız edebiyatı için bazı konularda tarihi öneme sahiptir. 1916'da ölümlerle ve hastalıklarla sonuçlanan Ürkün olayını anlatması

¹⁴ Çiy: Uzun boylu, sert gövdeli bir ottur. Saplarından hasır yapılıdır. Bu hasırdan yapılan perdeye çıgdan denir. Bu perdeler Kırgız çadırının sağ tarafında bulunur. Onun arkasına mutfak eşyaları ve erzak koyulur.

bir nevi bu olayın tarihi boyutunu ortaya koyma amacı taşır. Kırgızların Çarlık rejimi ile olan mücadeleleri yine tarihi açıdan öneme sahiptir. Yazar, içinde bulunduğu zor şartları yazarken karşımıza net bir Kırgız hayatı ve Kırgızların durumu tablosu koyar. Bu tabloda acı vardır; hüznün, ölüm, hastalık, yokluk, açlık ve dahası gibi.

Mukay Elebayev de isyanı yaşayan dönemin Kırgız yazarlarından. Küçük kardeşi Bekkul ile Çin'e kaçarken, kardeşi açlık, soğuk, hastalık gibi nedenlerden dolayı hayatını kaybetmiştir. Mukay, Çin'de zalim bir adamın yanında iki yıl çalışmış, buradan kaçarak kurtulabilmiştir. Bu yıllarda başından geçirdiği zor günleri "Uzak Yol" "Fırtınalı Günler" ve "Zor Zaman" gibi eserlerinde yansıtmaya çalışmıştır (Şahan, 2016: 165).

Üzerinde çalışmış olduğumuz konu, eserde yer alan kültürel öğelerdir. Türk Dil Kurumunun sözlüğünde Fransızcadan geldiği belirtilen kültür kavramı şöyle tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, 2005): "1. Tarihsel, toplumsal gelişme süreci içinde yaratılan bütün maddi ve manevi değerler ile bunların yaratmada, sonraki nesillere iletmede kullanılan, insanın ve doğal toplumsal çevresine egemenliğin ölçüsünü gösteren araçların bütünü, hars, ekin. 2. Bir topluma veya halk topluluğuna özgü düşünce ve sanat eserlerinin bütünü. 3. Bireyin kazandığı bilgi." (Karşlı, 2016: 41).

Bir milleti var eden kültürel zenginliğidir. Kültür, insanları bir arada tutar. Örneğin çadır kültürü aileyi, oba kültürü bir kabileyi, vatan ise bir milleti bir arada tutan en büyük sebeptir. Bu romanda da Kırgızların hayatı ve başlarından geçen sıkıntılar yazar ve olayların mağduru tarafından ele alınmış ve içeriği acıyla yoğrulmuş bu roman vücuda gelmiştir.

Günümüz Kırgızistan'ı 1991'de bağımsız olmuş ve bugün kültürlerine sıkı sıkıya bağlı olan Türk ve dünya devletidir. Her sene gerek Kırgızistan'da gerekse Kırgızistan dışında Kırgız kültürünü yaşamak ve yaşatmak için irili ufaklı binlerce etkinlik yapılmaktadır.

Romanını incelediğimiz yazar Mukay Elebayev, 1943 yılında 2. Dünya Savaşı'na katılır ve 1944'te vefat eder.

Kaynakça

ABRAMZON, S., M., (1971) Киргизы И Их Этногенетические И Историко-Культурные Связи (*Kırgızlar Ve Onların Etnik, Genetik, Tarihi ve Kültürel Bağlantıları*), Kırgızistan Basım Evi, Bişkek Kırgızistan.

ANTIPINA, K.; KÖÇKÜNOV, A.; *Kırgızların Milli Giysileri*, Da Yayınları, Kırgızistan, 2004.

GÖMEÇ, Saadettin (2003) Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Tarihi. Ankara.

GÜLBEYAZ, K., *Kırgız Halkoyunları ve Giysileri*, Akademik Bakış Dergisi Sayı: 38, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi ISSN:1694-528X İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, Türk Dünyası Kırgız - Türk Sosyal Bilimler Enstitüsü, Celalabat - Kırgızistan, 2013.

KARSLI, Ömür (2016). Ernst Cassirer’de Kültürün Anlamı, JOMELIPS, Cilt 1, Sayı 2, Sayfa: 38-59, Kış.

KÜÇÜKMEHMETOĞLU, Ömer (2016). Kırgız Edebiyatının Önemli Romanı “Uzun Yol” Ankara’da Bengü Yayınları Arasında Çıktı, Köroğlu Aylık Dil, Kültür ve Edebiyat Dergisi, Yıl 2, Sayı 10, Haziran, sf. 36.

MALİKOV K. (1937) Uzak Col Tuuarluu Kızıl Kırgızistan/ Malikov K.- Uzun Yol Romanı Hakkında, Kızıl Kırgızistan Gazetesi 4 Kasım 1937 sayısı.

Mukay Elebayev, *Узак Жол* (Uzak Col); (Çev. Mayramgül Dıykanbayeva; *Uzun Yol*, Bengü Yayınları, Ankara, 2015.

SÖYLEMEZ, Orhan; AŞLAR, Halit (2011). Kardeş Kalemler, Yıl: 5 / Sayı: 58 / Ekim.

ŞAHAN, Hüseyin (2016). 1916 Ürkün Hadisesinin Kırgız Edebiyatına Yansımaya Genel Bir Bakış, Alato Academic Studies. № 1.

TANRISEVER, Serap; AMANBEK KYZY, Zhyldyz (2015). *Kırgızistan Geleneksel Erkek Başlıkları*, International Journal of Science Culture and Sport, July.

TARLACI, Onur (2018). Başdaş, Cahit; Kutlu, Abdulmukaddes, “Kırgız Türkçesi Ses ve Şekil Bilgisi”, Paradigma Akademi, İstanbul, Eylül 2016.; Millî Kültür Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, Sf. 108-110.

E-KAYNAKÇA

http://portal-od.com/load/kukhni_narodov_mira/kirgizskaja_kukhnja/lepehka_tokoch/55-1-0-990 (Erişim tarihi: 19 Şubat 2020, Saat 22.35).

http://www.iscsjournal.com/Makaleler/1737111695_si3_72_353.pdf (Erişim tarihi: 19 Şubat 2020, Saat 22.35).

<http://www.turkceogretimi.com/Yaz%C4%B1%C4%B1-anlat%C4%B1m-Kompozisyon-Ornekleri/article/374-kirgiz-kalpigi-gulzada-kasimova/23> (Erişim tarihi: 19 Şubat 2020, Saat 22.35).

<https://www.ayb.org.tr/index.php/yayinlarimiz/270-zor-zamanlar> (Erişim tarihi: 19 Şubat 2020, Saat 23.35).

<https://www.alaturka.info/tr/yasam/flora/1930-yalanc-igde-c-c-rgan-otu-yer-igdes-dag-igdesi-deniz-akdiken-yabani-igde> (Erişim tarihi: 19 Şubat 2020, Saat 22.35).

<http://www.brandacadir.net/genel/turklerde-cadircilik/> (Erişim tarihi: 19 Şubat 2020, Saat 23.15).

http://www.kardeskalemler.com/ekim2011/mukay_elebayevin_hayati.htm (Erişim tarihi: 19 Şubat 2020, Saat 23.35).

<https://satirarasiedebiyat.wordpress.com/2018/03/17/uzun-col-uzun-yol/> (Erişim tarihi: 19 Şubat 2020, Saat 22.35).

<http://www.mangala.blogcu.com/%7D> (Erişim tarihi: 19 Şubat 2020, Saat 22.35).

EXTENDED SUMMARY

In the years of formation of prose types in modern Kyrgyz literature, writers gave mostly autobiographical works. Mukay Elebayev's "Long Way" novel is also an autobiographical novel. The "Long Way" novel has a special place among the author's prose works. The author started writing this novel in January of 1934, completed it in October of 1935, and published it in 1936. Elebayev especially characterizes this work as "the first book of the novel". This indicates that the author also plans to write the second book. Author of the first assessment of the novel, Malikov "History looks like a novel." he said.

Elebayev is a writer who publishes verbal literature products and carries out activities to offer them to the public. Between 1937 and 1939, he served as literature editor in Kyrgyzstan State Printing House. During this task, he publishes the Kyrgyz epics such as Sarinci-Bököy, Kococaş, Kurmanbek, Er-Töştük, and carries out the compilation of the Kyrgyz proverbs. Elebayev states that folkloric materials are a nation's treasure and should be published and presented to the public.

Elebayev is a writer who fits a short life as well. Moreover, this novel is the first novel of Elebayev and contemporary Kyrgyz literature. The Long Way, which the author wanted to call the name "In the Previous Days" and then "In those Days", was published in Samarkand in 1936. Mukay Elebayev started writing the Long Way in January 1934 and finished it on November 2, 1936. The novel tells about the Kyrgyz's uprising against Russian rule in 1916 and the immigration of the people to China. In the novel, the narration is expressed in the axis of the author's own family and immediate environment. The work has the feature of a historical novel. The plot of the novel is taken from the Kyrgyz life itself. In the novel, the writer works not only with his family and his own, but also the history, social situation, disasters and difficulties of the Kyrgyz people in his work with a realistic approach. Sad events, tragic lives, people suffering from torment are skillfully told. The novel consists of 27 chapters, there are links between each chapter.

The Long Way (Uzak Col) novel, which is considered as the first novel of contemporary Kyrgyz literature and where the author often includes traces from his own life, has some historical significance for Kyrgyz literature. Describing the event of Ürkün, which resulted in deaths and diseases in 1916, is in a way to reveal the historical dimension of this event. The struggles of the Kyrgyz with the Tsarist regime are still historically important. The author puts a clear picture of the Kyrgyz life and the situation of the Kyrgyz as we write the difficult

conditions he is in. There is pain in this picture; such as sadness, death, illness, absence, hunger and more.

Mukay Elebayev is one of the Kyrgyz writers of the rebellion period. While he was fleeing to China with his younger brother Bekkul, his brother died from hunger, cold, illness. Mukay worked with a cruel man in China for two years and escaped from here. In these years, he tried to reflect the hard days he had spent in his works such as "Far Road", "Stormy Days" and "Hard Time" (Şahan, 2016: 165).

The subject we are working on is the cultural elements in the work. In the dictionary of the Turkish Language Institution, the concept of culture, which is stated to come from French, is defined as follows (Turkish Language Association, 2005): "1. All the material and spiritual values created in the process of historical, social development, and the tools used to create them, convey them to the next generations, show the measure of sovereignty to the human and natural social environment, hars, crop. 2. A whole set of works of thought and art specific to a society or a community. 3. Information that the individual gained." (Karşlı, 2016: 41).

It is the cultural wealth that creates a nation. Culture keeps people together. For example, tent culture is the biggest reason that holds the family, oba culture, a tribe, and homeland a nation. In this novel, the life of Kyrgyz and the troubles that went through them were handled by the victim of the writer and the events and this novel, whose content was painfully kneaded, came to the body.

Today, Kyrgyzstan is a Turkish and world state that became independent in 1991 and is closely connected to its culture today. Every year, thousands of events, large and small, are organized to live and keep the culture of Kyrgyz both in Kyrgyzstan and outside Kyrgyzstan.

The author Mukay Elebayev, whose novel we have studied, participated in World War II in 1943 and passed away in 1944.